

fokozottabb kihasználása a kölcsönzés lazaságának felszámolása, a műhelykönyvtárak nagyobb ellenőrzése stb. érdekében.

A jegyzőkönyvet és mellékleteit a szükséges példányszámban készítjük el. Aláírói a könyvtár felelős vezetője és az ellenőrzést végző személyek. A hiányzó kötetek leltárkönyvi leírására a könyvtárt fenntartó szerv adhat csak engedélyt. Ennek birtokában az engedélyszám feltüntetésével a leltárkönyv hiányt jelző rovatában keresztülvezetjük a leírást. /Leírva az sz, eng. alapján/.

Természetesen az állományellenőrzés lelkiismeretes végzése során több olyan nehézség merülhet fel, amelyek előre nem láthatók /leltárszámok, raktári számok elírása raktári rendellenességek, kölcsönzési szabálytalanságok stb./ és amelyeket a könyvtárosnak öntevékenyen kell megoldania. Az elmondottakból mindenesetre kiviláglik, hogy az állomány ellenőrzése nem csupán egy kötelező erejű határozat végrehajtását jelenti, hanem jó alkalom a társadalmi tulajdon védelmének, a könyvtári munka egészének megjavítására. Ez pedig érdeke könyvtárosnak és olvasónak egyaránt.

Benedek Jenő

X - X - X - X - X

Hogyan foglalkozunk a szabadalmi leírásokkal?

Edison, a nagy feltaláló mondásaként szokták idézni, hogy "Legelőször is meg kell ismernünk mindent, amit előttünk alkottak és ott kell folytatnunk, ahol ők abbahagyták!" Ebből. lényegében önműködően adódik a műszaki könyvtárak egyik feladata is: kötelesek gyűjteni, feldolgozni és feltárni a műszaki irodalom minden olyan termékét, amely alkalmas arra, hogy egy bizonyos vállalaton belül a műszaki fejlődést előbbrevigye és a benne foglaltak alkalmazásával, vagy továbbfejlesztésével hozzájáruljon az ipari, technológiai fejlődéshez. Amennyiben szakkönyvtáraink elő akarják segíteni, hogy ott megismerhető legyen minden, ami vállalatuk munkája és fejlődése szempontjából jelentős, különösen pedig támogatni akarják mindazt a tevékenységet, ami ott kezdődik, ahol előző kutatók, ujitók és feltalálók "abbahagyták" -akkor nem mondhatnak le a szabadalmak gyűjtéséről sem.

A szabadalom olyan kizárólagos jogot jelent, amelynek birtokában a szabadalmi tulajdonos egyedül jogosult a szabadalommal védett találmány /új gyártási eljárás, gyártmány, egyéb műszaki tökéletesítés/ iparszerű használatára. Jogát másokra is átruházhatja a szabadalom eladása, vagy használati engedély

-licencia- útján. Ez az oltalom legfeljebb 20 évig tart. Szabadalom az előírások értelmében "csak új, haladást jelentő, iparilag értékesíthető találmányokra engedélyezhető".

Helyes az a kíváncsiság, amely a szabadalmakat a szakkönyvtárakban keresi és onnét várja az anyag e részének feltárását, annál is inkább, mivel ez az értékes anyag más, hozzáférhetőbb helyen /folyóiratok, könyvek/ nem, vagy csak jóval később, található meg. /Nem beszélünk most az egyes vállalatoknál működő külön szabadalmi irodákról és megbízottakról./ Ez a cikk a műszaki könyvtárosok ilyenirányú feladatához kíván segítséget nyújtani.

Szerzeményezés

Szakkönyvtárosaink a megjelent szabadalmakról az alábbi módokon értesülhetnek:

Magyar szabadalmakról a "Szabadalmi Közlöny" útján. Ennek alapján a szabadalmi leírások megvásárolhatók a Szabványboltban. Amennyiben a korlátozott számban kiadott szabadalom közben már kifogyott volna, úgy fénymásolat formájában rendelhető meg a Danubia Szabadalmi Irodánál.

Nyugatnémet és amerikai szabadalmakról a Licencia Találmányokat Értékesítő Vállalat szabadalmakat kiértékesítő szolgálatán keresztül. /Ez a szolgálat díjmentes. A kíváncsiságra megküldött szakmai osztálymutató alapján a vállalatok közlik, hogy milyen osztályok és alcsoportok érdeklik őket. Az ilyen-tárgy nyugatnémet és amerikai szabadalmi leírásokról azután az érdeklődő havonta értesítést kap./

Az Országos Műszaki Könyvtárban a helyszínen folyamatosan tanulmányozhatók a következő államok szabadalmi: Anglia, Ausztrália, Ausztria, Csehszlovákia, Dánia, Franciaország, Hollandia, Lengyelország, Németország, NDK, és Nyugatnémetország, Olaszország, Svájc, Svédország stb.

A Kohó és Gépipari Minisztérium központi könyvtárában 22 kötetkatalógus áll az érdeklődő rendelkezésére, melyből a nyugatnémet és angol szabadalmak címei és tárgykörük ismerhető meg.

Az egyes országok szabadalmi közlönyei, illetve szabadalmi szemléi heti, illetve havi időközökben közlik az elfogadott találmányok rövid ismertetését. A "British Official Journal" például heti 400 szabadalmat kivonatol. Ezek a közlönyök külföldről megrendelhetők, illetve nagyobb könyvtárakban tanulmányozhatók.

A nagyobb külföldi referáló lapok - pl. Chemisches Zentralblatt - közlik szakterületeik fontosabb szabadalmait is. A Chemical Abstracts évi 20.000 kémiai tárgyú szabadalmi leírást ismertet. Nagy hiány, hogy a magyar Műszaki Lapszemlék csak elvétve és rendszertelenül foglalkoznak szabadalmak ismertetésével.

A fenti, vagy más /folyóirat/ forrásokból vett adatok alapján minden külföldi szabadalom megrendelhető a Licencia-

nál. Amennyiben a szabadalom Magyarországon már megtalálható a megrendelő fotókópiát kap.

Feldolgozás

A szabadalmi leírások minden példánya a szakkönyvtárakban önálló könyvtári egységet alkot. Feldolgozásuk aszerint, hogy a szakkönyvtár milyen mértékben foglalkozik ilyenirányu beszerzéssel különféle.

1. Ha sem a szabadalmak száma, sem várható jövőbeni szaporulata nem számottevő, akkor az egyes példányokat külön-külön lebélyegezzük, a rendes leltárkönyvbe bevezetjük és a helyi szakcsoportoknak megfelelően raktározzuk.

2. Ha a könyvtár állományának már számottevő részét képezi, vagy rendszeres további beszerzésük szükségessé válik, akkor ez magával hozza elkülönítésüket a műszaki irodalom egyéb részétől. Lebélyegzés után a szabadalmakat számuk szerint vezetjük egy külön leltárkönyvbe, hol országonként csak a szabadalmi leírások számát és év-jelét tüntetjük fel. A tulajdonképpeni leltár szabadlapos könyvkártyákból áll, amelyek a címfelvétellel együtt készülnek el. Minden szabadalomról tehát két példányban készül katalóguskarton: a/katalóguskarton a szabadalmi szakkatalógus részére. Lerakásra kerül a szakkönyvtár helyi osztályozási rendje alapján /esetleg általános szakkatalógusába külön elválasztó-lap mögé/. b/ Könyvkártya, amelyet országok és azon belül szabadalmi számok szerint rakunk le. Ez megfelel a szabadlapos leltár, a kölcsönzési nyilvántartás és egy földrajzi katalógus feladatainak.

3. Amennyiben a szabadalmak üzemen, vagy vállalaton belüli beszerzése és feldolgozása még nagyobb méretekben válik szükségessé, akkor /nem beszélve itt a külön szabadalmi irodákról, amelyeknek kapcsolatát a könyvtárral rendezni szintén elsőrendű feladat/ általában az állománybavétel tovább egyszerűsödik /csoportos leltár/ és a szakkatalógus vagy elmarad, vagy az illető országok szabadalmi osztályainak megfelelően készül. Átdecimálásuk, pontos és részletes feldolgozásuk már nem lehetséges /az elmaradt szakkatalógust -mint az OMK-ban is- a szakrendi raktározás pótolja bizonyos fokig/.

A MNOSZ 3424 - 52:VI/141 szabvány szerint a szabadalmak címleírásainak a következő adatokat kell tartalmaznia:

- a/ a szabadalom tulajdonosának /személy, vagy vállalat/ neve,
- b/ a szabadalom címe,
- c/ a szabadalom esetleges elsőbbsége,
- d/ az ország,
- e/ a szabadalom száma,
- f/ a szabadalom bejelentésének napja és engedélye, meghirdetésének, vagy a leírás kinyomtatásának kelte. /Példát lásd:

Könyvtári és könyvtári vonatkozású szabványok gyűjteménye Bp. 1954 Tervgazdasági Kiadó p. 89./

Ez a szabvány kötelező ott, ahol a szabadalmi leírásokról címfelvétel készül. Az adatok sorrendiségére felállított előírása erősen kifogásolható. Hibája az is, hogy nem írja elő kötelezően a lajstromszám feltüntetését, amire feltétlenül szükség van - ezt mindenképpen tanácsoljuk.

A tárolás a feldolgozásnak megfelelő csoportosításban történik lazán, dossziékban, dobozokban, vagy lyukasztós rendszerű iratgyűjtőkben. Állandó használat esetén alkalmazzák az egybekötést is, ez azonban csak akkor lehetséges, ha az egyes példányokat saját könyvtári számuknak megfelelően raktározzuk. Ahol a szabadalmakról külön katalógus nem készül, ott a raktározás tárgyszó, vagy szabadalmi szakcsoport szerint történik.

Az osztályozás a szakirodalomnak ezen a területén egészen sajátos probléma. Az egyes leírásokon találunk ugyan bizonyos szakjelzést, de ez országoként különbözik. Minden országnak ugyanis -kevés kivétellel- saját rendszere van a szabadalmak osztályozására /német, angol, francia, amerikai, olasz rendszerek../. Amennyiben nagy számban dolgozunk szabadalmakkal, ezt kell használnunk, de ha kevés az ilyen anyag könyvtárunkban, akkor a tizedes osztályozás szerint csoportosítsuk, illetve készítsünk róla katalógust.

Feltárás

A kölcsönzési forgalom ezen a területen általában nem nagy. Nyilvántartása a legkezdetlegesebben külön füzetben, vagy a fentebb vázolt kategóriák megfelelően a rendes kölcsönzési nyilvántartásban, a helyrajzi katalógus könyvkártyáin, vagy külön történik.

Az egyes vállalatoknál bevezetésre alkalmas szabadalmak jogainak megszerzése külön eljárás. Ez már semmiképpen sem tartozik a szakkönyvtárosra. Ezzel a feladattal külön szabadalmi megbízottak foglalkoznak. Ha ilyen nincs, vagy a feladatok még bonyolultabbak, szaktanácsokért forduljunk a Licen-ciához.

A leírásokban megszerzett értékes anyag feltárására vagyunk igénybe a terjesztés általánosan ismert eszközeit: a megrendelő, illetve az érdekeltek személy-szerinti értesítése; propaganda az új beszerzések között; bibliográfiák és lap-szemlék külön rovatban hozzák a vonatkozó szabadalmakat /ez ott is bevezetendő, ahol külön szabadalmi iroda működik!; a külföldi szabadalmak fordítása esetén az eredeti példányt és katalóguscéduláit jelöljük meg: "Lefordítva. Található:..."

A szabadalmi leírásokban rejlő anyag használhatóságának és értékének bizonyítására elég egy adat: Az OMK-hoz beérkezett jelentések szerint 1949 és 1951 között külföldi szabadalmi leírások alapján 229 újítást nyújtottak be a különféle vállalatoknál s ez összesen évi 20,853.745.- Ft. megtakari-

tást jelentett népgazdaságunknak.

Igy foglalkozzunk a szabadalmi leírások gyűjtésével, feldolgozásával és terjesztésével, hogy ezáltal is elősegítsük a termelés és kutatás feladatainak tőlünk várt megoldását.

dr. Balázs Sándor

X - X - X - X - X

A könyvek egészségügyéről.

A Budapesti Műszaki Egyetem központi könyvtárában 1954 december hó folyamán került sor -a hazai könyvtárak között elsőként - a felülvizsgált állomány kártevők által megtámadott részének korszerű fertőtlenítésére, konzerválására. Ebből az alkalomból az érdeklődés a nálunk még gyermekcipőben járó könyvhigiéncia tudományának gyakorlati kérdései felé fordult.

Mi teszi szükségessé a könyvek fertőtlenítését?

Az elavult általános rovarirtó eljárások helyett melyek a könyvtári féregtelenítés legújabb és leghatásosabb módszerei?

Végül, hogyan óvjuk az egészséges könyvtári állományt, megelőzve ezzel a kártevők pusztító munkáját?

Az első kérdésre a többnyire ujkeletű műszaki könyvtárak megnyugtató választ kapnak: A kis gombostűfejnyi lyukakkal átfúrt kötéstábla az elemésztett fűzőfonal és a keresztül-kasul rágott oldalak a könyveknél szinte csak agg-kori tünetként mutatkoznak. Általában 100 év kell ahhoz, hogy a 12-24 havonta egyszer szaporodó férgek rendkívül lassu munkája ilyen nagyfoku rombolást végezhesen. De a fertőzés veszélye a könyvespolcra helyezés pillanatában már fennáll az új könyvekre is.

Elsősorban a férges szomszédpéldányok felől indul vándorutjára előbb-utóbb valamely fejlett állapotát élő kártevő, hogy azután mint lárva, már egy könyv papírjába, enyves kötésébe belefurva magát tölthesse mozdulatlansága idejét, majd táplálékszerző és utódnevelő tevékenységét ott kifejtthesse.

A könyvtárhelyiség falainak repedéseiben, lécek mentén, védett sötét üregekben szintén élnek és szaporodnak ilyen rovarok, majd utrakelve ellepik a polcok védtelen könyvanyagát.

A mi éghajlatunk mellett ritkábban pusztít, de sötét, nedves tárolóhelyen mégis megtámadja a papírt a levegőben ólálkodó legnagyobb ellensége, a penészgombák spórája. Ha az ilyen könyv, irat, nem kerül rövidesen száraz, világos helyre és szakszerű kezelésbe, úgy 5-10 év alatt penészes elszíneződése, majd teljes szétmállása elkerülhetetlen.

Végül új kiadványok, díszművek különleges papír-, ragasz-